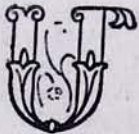

ԲԵՄԲԱՍԱՑԸ ԵՎ ՀՈՒՅՏՈՐԸ

«Տէ՛ր, եթէ զըրբունս իմ բաճաս,
բերան իմ երգեսցէ զօրհնութիւնս քո»:
ՍԱՀՄՈՍ Մ, 47:

Եծի Տանն Կիլիկիո հանգուց-
յալ Հայրապետի ասպարեզի
բոլոր հանգրվանները եղել են
բեղմնավոր, լի ստեղծագոր-

ծական ոգևորութեամբ: Վաթսուն երկուսը
տարիների վրա բաշխված նրա անխոնջ
գրական, պատմական վաստակի կողքին,
պակաս տեղ չեն գրավում նրա կրօնական
գրականութեան երկերը, քարոզները, ճառե-
րը, հովվական ընդհանրական թղթերը և
դասախոսութեաները:

Հանգուցյալ Վեհափառի քարոզների նշա-
նաբանն է հանդիսացել Յսայիի «Մխիթարե-
ցէք, մխիթարեցէք զժողովուրդ իմ» մարգա-
րեական խոսքը (Յսայի, Խ 1): Վաթսուն
ձիգ տարիներ նա խոսել է, մխիթարել, խան-
դավառել բազմութեաններին, Հայրենիքի սի-
րով, Եկեղեցու սիրով, Աստուծո հավատով:
Նա տիրապետել է խոսելու մեծ արվեստին,
ունենալով բարձր խոսքի մեծ կուլտուրա:
Նրա ճառերի, քարոզների, հովվական թղթե-
րի մեջ արտահայտված մաքերն ու զգաց-
մունքները, նրա ներքին աշխարհից, համոզ-
մունքներից են բխել: Հոգեկան մեծ վայելք
էր լսել նրան: Նրանք, ովքեր արժանացել են
այդ մեծ բախտին, անմոռաց հուշեր են պա-
հել նրա մասին:

Նա դեղարվեստական խոսքի մեծ վարպետ
էր: Մտերիմ շրջանակներում էլ նրա խոսքն
ունենր հմայութիւն, քաղցրութիւն, սրտա-
զրավ պարզութիւն: Նա շատ լավ տիրապե-
տում էր մեծին ու փոքրին, չուրաքանչյուր
անհատի դիրքին ու զարգացման համեմատ
խոսելու մեծ արվեստին:

Խոսքի այսպիսի մեծ շնորհ շատ քչերին է
տրված. նրա հոգեպարար ճառերը, քարոզ-

ները, բովանդակալից դասախոսութեանն-
րը գրվել են, արտասանվել ու կարդացվել
խոսքի մեծ շնորհով:

Դժբախտաբար ցարդ չի ուսումնասիրված
նրա եկեղեցական, քարոզական մեծ վաս-
տակը: Նոր է լույս տեսնելու, իր աթոռա-
նիստ տպարանում՝ Անթիլիասում, նրա քա-
րոզների, ճառերի, հովվական թղթերի շնորհ-
ընկալ և անհետաձգելի տպագրութեանը:

Ինչ խոսք, որ մեծ է այդ վաստակը:

Ամենից առաջ անհրաժեշտ է նկատի ու-
նենալ, որ նա զաղափարապաշտ, հավա-
տավոր, ազգասեր եկեղեցական գրող է:
Եկեղեցասիրութեամբ, ինչպես և հայրենա-
սիրութեամբ նրա մոտ տարերք են: Նրա եկե-
ղեցական գրականութեանը հազեցված է
ուսուցողական շնչով, հարուստ՝ ձևի և բո-
վանդակութեան տեսակետից: Սուրբգրական
նյութերը նա գեղարվեստական նոր վերա-
մշակման է ենթարկել, վերստեղծել, նոր
մեկնութեամբ, նոր շունչ ու լիցք է տվել
նրանց, սոգորել հայ կենցաղով, հայ մտա-
նութեամբ, զգայնութեամբ, առանց սակայն
նշանախեց անգամ փոխելու նրանց հիմնա-
կան, քրիստոսավանդ բովանդակութեանից և
առաքելական հասակացողութեանից: Մինչև
իր վերջին շունչը, նա խրատել է, բարոյա-
խոսել, մխիթարել Եկեղեցու բեմից, ամբիոն-
ներից, լսարաններից, մերթ գրավոր հովվա-
կան թղթերով, մերթ քարոզներով, կենդանի,
անմիջական խոսքով:

Նրա քարոզներում ցույց են տրված հայ
ժողովրդի ունեցած բարձրագույն շափանիշ-
ները ընտանիքի, սիրո, կենցաղի և այլ նյու-
թերի մասին: Նրա եկեղեցական, քարոյա-
խոսական վաստակը, իր հենքով, կառուց-

վածքով՝ առանձնահատուկ երևույթ է, արդեն իսկ շատ աղքատ, շատ խեղճ մեր նոր կրոնական գրականություն մեջ: Այնտեղ իրար են լրացնում՝ գիտունն ու կրոնավորը, արվեստագետն ու տեսաբանը: Նա իր կրոնական վաստակում արձագանքում է իր ժամանակակից բոլոր հարցերին: Հայ կյանքի բոլոր հարցերը շոշափված, վճռված, լուսաբանված են այնտեղ: Դրանք ունեն նաև ճանաչողական մեծ արժեք: Այսպես, նա ոչ միայն հարստացրել է մեր եկեղեցական գրականությունը, այլ նոր լիցք, նոր բովանդակություն է տվել նրան՝ պահպանելով կրոնաշունչ գրականության հիմնական հատկանիշները: Երբ կարդում ենք հեղինակի արյունով, արցունքով գրած տողերը, մի անանուն, սրբազան ոգևորությամբ ենք լրջվում: Զգում ենք, որ վարպետի շունչը կա ամեն մի տողի մեջ: Մեծ է նրա ճառերի, քարոզների, հովվական թղթերի, դասախոսությունների մշակութային, գեղարվեստական արժեքը, հասարակական նշանակությունը:

Նրա ճառերի, քարոզների գաղափարական բովանդակությունը, դեկավար գաղափարը, հայրենասիրությունն ու եկեղեցասիրությունն է: Հայրենիքին ու Եկեղեցուն ծառայելը բարձրագույն առաքինություն է նրա համար:

Նա անցյալ դարի 90-ական թվականներից, երբ ողջ հայ մշակույթի և հայ հոգու վրա իր սև թեյերն էր տարածել մահաշունչ հեռագիրությունը, նոր և փառավոր էջ բացեց մեր քարոզչական գրականության մեջ: Մեր անցյալի պատմությունը, իր հերոսական դրվագներով, մշակութային մեծ նվաճումներով, նա ի սպաս է բերել ներկային, պատմական խեղդիների արծարծումով՝ ազդել ժամանակակից մտքերի վրա, որոշ ուղղություն տալ մտքերին, ոգևորել նրանց և առաջ մղել: Հայ մշակույթը պաշտամունք էր նրա համար, սրբություն սրբոց: «Եկեղեցին վաղուց սրբերի կարգն է դասել ոչ միայն նահատակներին, հավատի համար արյուն թափողներին, այլև մշակույթի և լուսավորության դարձի մեծ վաստակավորներին»: Այդ մեծ վաստակավորներից մեկն էլ եղել է հենց ինքը: «Լավ է պատերազմի դաշտում ընկածների հիշատակը պահել և երախտագետ լինել նրանց, ովքեր իրենց արյունով ազգ և Եկեղեցի են պահպանել, ինչպես Վարդանանք, բայց պակաս արժեքավոր չէ խավարի և անդիտության դեմ պայքարողների դորձը...»:

Նրա գրական ստեղծագործության նպատակն է եղել՝ գտնել մեր անցյալը, հայտնագործել այն ոգին, որը հատուկ է եղել մեր

մշակույթին և այն դարձնել մեր օրերում ուժի, ներշնչումի անսպառ աղբյուր:

«Պատմության մեջ էականը այն չէ, — գրել է հանգուցյալ Վեհեր, — թե մի ազգ որչափ հզոր է եղել, նվաճումներ կատարել, շատ անգամ իրենից թույլ ազգերին ոտքի տակ տրորել, այլ թե ի՞նչ հոգևոր ժառանգություն է թողել իր ազգին և մարդկության: Ազգերի կյանքի մեջ ամենից նշանակալիցը, ուրիմն և մնայունը՝ նրանց ստեղծագործությունն է, մշակույթը: Ապաբախտ է եղել մեր վիճակը քաղաքական տեսակետից, բայց ամաչելու պատճառ չունենք հոգևոր և մշակութային կյանքի մարզերում»:

Բարձր է ու պատվավոր եկեղեցու պաշտոնյայի գործը հասարակական կյանքում: Նա կոչված է հոգեպես մխիթարելու, սփոփելու, իր տեսչության, խնամքին հանձնված հավատացյալներին. հավատացյալ հոգիներ միշտ էլ կարիք են ունեցել հոգևոր մխիթարության: «Խօսեցարուք ի սիրտ Երուսղեմի»: Այս է պահանջում Աստված իր հոգևոր պաշտոնյաներից — ժողովրդի սրտով, ժողովրդի սրտի համեմատ խոսեցեք, մխիթարեցեք. մխիթարիչներ են նրանք և «Լայն է նրանց, եթե չավետարանեն» (Ա. Կորնթ., Թ 16) ճշմարտությունը, արդարությունը, իրավունքը, Աստուծո հայրության գաղափարը, ազգերի եղբայրության, ժողովուրդների համերաշխության սկզբունքը, շպայքարեն մեղքի, տգիտության, շարիքի, ստրկության, խտուժության դեմ:

Այսպես էր կյանքում Գարեգին Վեհեր, տիպար քարոզիչը: Սրա համար ևս շատ դիպուկ է այն ասույթը. «Ո՛չ երբեք այնպես խօսեցաւ մարդ» (Հովհ., է 46):

Նրա կրոնական քարոզները աչքի են ընկնում իրենց բանաստեղծական շնչով, լեզվի մշակույթով և արվեստի բարձր արժանիքներով. քիչ խոսքով շատ բան ասելու բացառիկ ուժը, պարզությունը, շոշափելիությունը, գունազեղությունը, պատկերավորությունը նրա քարոզչական արվեստի, բեմական արվեստի առանձնահատկություններն են: Նա դրսևորեց իր մտքի զգաղմունքների հարստությունը: Նրա բեմական արվեստը կենդանի է, հզոր, ազդու իր գաղափարական հազեցվածությունը, ձևի կատարելությամբ:

«Ո՛ւր է կանթիղը... ծունկ եմ չըքում, աղոթում, հեկեկում... Ա՛խ, ո՛ւր է կանթիղը, Հայոց շշխարհի լուսատու կանթիղը մշտավառ...: Նա միայն արդարների և հավատով ապրողներին է տեսանելի, իսկ ես մեղավոր եմ»:

Ո՛ւր էլ որ գնաց, պարտականություն

ձայնն ու կոշումի գիտակցութիւնը ո՛ր էլ որ տարան նրան, նա իր հետ տարաւ Եկեղեցու և Հայրենիքի նվիրական սերը: Քրիստոնեութիւնը,— դրո՞ւմ է Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գեորգ Ա.ը,— ոչ միայն ընդունում է հայրենասիրութիւնն դադափարը, այլև շատ բարձր է գնահատում սերը դեպի Հայրենիքը: Գարեգին Վեհի բովանդակ կյանքը այդ դադափարի պայծառ արտահայտութիւնն հանդիսացաւ: «Մի մարդ, որի սրտի մեկ կեւը Հայաստանն է, իսկ մյուսը՝ Էջմիածին»:

Գեղեցիկ է մեր երկիրը, այդտեղ է Արարատը մշտապես իր ճերմակ դագաթով, առավոտյան՝ երկինքը իր ծիրանի գոտին է կապում նրա ճակատին, օրվա մյուս պահերին, տարբեր պայդումներով և երանգներով է դարդարում նրան, իր առանձնացած հպարտութիւնն մեզ, Հայաստանի բարձրադիր լեռներից երևում է նա: Առաջն է Այրարատյան պատմական ընդարձակ դաշտը... նաշխված Նրասիի բազմաթիւ գետակիցներով. անդին՝ հայկական մյուս լեռները, Արագածների գագաթներով աշտարակված և որոնց միջից պապղում է Լուսավորչի կանթեղը: Այս հրաշալի ավանդութիւնը իր բարձր իմաստով հայ ժողովրդի հոգեկան աշխարհն է խարհրդանշում: Դառնութիւններ, կորուստներ նյութական թե բարոյական, շատ ենք ունեցել: Անկման այդ տխուր օրերին, չհանգալ Լուսավորչի կանթեղը: Հայ ժողովրդի իմաստութիւնն, գոյութիւնն, ձգտումների սրբազան խորհրդանշանն է այն»:

Խոսում է Վեհը ամեն տեղ, խոսում է բանաստեղծի խանդավառութիւնը, համոզումով, քաղցրութիւնը, կուռ տրամաբանութիւնը, էլիկտրականացնելով ամենին իր դիպուկ, նպատակասլաց բառերով, հափըշտակված վիճակի մեջ է պահում ունկնդիրներին, թուլում, գերում է նրանց, տանում դեպի բարձունքները, ուր Աստված է խոսում միշտ: Իր հայրենաշունչ ճառերով նա խանդավառել է բազմութիւններին, բորբոքել սրտերում հայրենասիրական անշեշ կայծերը, հրդեհել սրտերը հայրենասիրութեամբ: «Ուր որ էլ եղել է նա, Արարատի նվիրական փեշերից մինչև Խաղաղականի հովիտը, Իրանի սարահարթից մինչև Նեղոսի ճապետքի երկրները, ամենուրեք ու ամեն տեղ հայ ժողովրդի աստանդական բեկորներին կոչ է արել արևածաղկի նման երեսով դարձած մնալ դեպի Արարատի ստորտում ծաղկող Հայրենիքը, դեպի թանկագին Սովետական Հայաստանը, որը հայ ժողովրդի կենդանութիւնն արևն է», հորդորել է

աչքը պահել «ուղղած մեր Հայրենիքին՝ Սովետական Հայաստանին, սիրել նրան սրտի ամբողջ էութեամբ»: Ու ինքն էլ ամբողջ էութեամբ սիրել է Հայրենիքը, ողբշնչել նրա հարաճուն վերելքով: Հայրենիքից հեռու, բայց միշտ Հայրենիքի հետ:

Նրա ողջ կյանքը եղել է որոնում լույսի, ճշմարտութեան, սիրո, գեղեցկութեան, բարութեան: Նա մարմնացումն է իր ժողովրդի դարավոր առաքինութիւնների, հայրենասիրական ավանդութիւնների, հայրենի սրբութիւնների:

Նա իր խոսքի մեջ դրել է ոչ միայն իր դիտութիւնը, խորը հմտութիւնը, այլ նաև անսպառ եռանդը, իր հոգին, մեր դաշտերի երգը, մեր ջրերի կարկաշը, մեր լեռների վեհութիւնը, մեր ձորերի խորութիւնը, մեր ժողովրդի մարդասիրութիւնը, լուսատեղն, լուսաթաթախ էութիւնը:

Նրա ապրած կյանքը մեծ ու պայծառ քարոզ է եղել՝ իր հավատին, համոզմունքներին, տեսիլքներին: Հենց դրա համար էլ նրա բեմական արվեստը բարձր է, տպավորիչ, անմիջական, ջերմ: Նրա ճառերին, քարոզներին հատուկ են եղել իրր հատկանիշ՝ թռիչքը, թևավոր պատկերներն ու մտածումները, պարզութիւնը: Պարզ են նրա խոսքերը, որովհետև հստակ է նրա միտքը: Նրանք ուղիղ գծով իջնում են մարդկանց հոգիների խորքը, հուզում, փոթորկում այն, խանդավառում, ապրեցնում: Ջերմ են նրա արտահայտութիւնները, որովհետև հավատի անշեշ կրակից են սնվում:

Խոսքի մեծ վարպետ է նա, գիտի մեկ հարձակումով գրավել, զինաթափ անել ունկնդիրներին, պահել նրանց իր հոգեզմայլ, հափշտակող խոսքի ազդեցութեան տակ, ներշնչել վսեմ ու ազնիւ գաղափարներ:

Որքա՞ն են քաղցր, սփոփիչ հնչում նրա խաղաղութեան պատգամները: «Աստուծո հայրութեան գաղափարով և հավատով մարդիկ դառնում են եղբայրներ, որովհետև խաղաղութիւնն է հաստատուում երկրի վերա: Որ եսն է, սիրելիք, ատելութիւնն է, վեճն ու կռիւլը, այնտեղ ոչ Աստված կա, ոչ խաղաղութիւն: Խաղաղութեան մեծ կարիք ունի մեր ժողովուրդն էլ. բայց փոթորիկ ցանկելով խաղաղութիւն չենք հնձի: Մենք պետք ունենք խաղաղ և շինարար գործունեութիւն: Նախանցյալ պատերազմի տարիներին մեր ստացած վերքերը դեռևս չեն բուժված: Զգաստանանք, շրջահայաց լինենք, հասկանանք մեր վիճակը, հավաքենք մեր ցրված ուժերը, առանց խոսքի ու աղմըկարարութեան, բոլորվենք եկեղեցու շուրջ, որը միութեան, խաղաղութեան, սիրո և եղբայրութեան հաստատութիւնն է»: Ահա մի

մարդ, մի եկեղեցական, որ ավելի քան վաթսուն տարիներ այս շնչով ու հոգով ծառայել է իր ժողովրդին, իր կոչումին արժանավայել գիտակցությամբ: Նա հայ ժողովրդի երկնակամարի վրա փայլող վառ ջահերից մեկն է եղել: Լուսավորչի կանթեղը կախվել է նրա պերճախոս շրթներից, որտեղից բխել են անսպառ աղբյուրի նման նրա հոգեզմայլ քարոզները: Այդ կանթեղը նրա մատների արանքում եղել է գրիչ, լեզվի ծայրին՝ խոսք: Նրա կյանքը եղել է անջեջ և լուսապայծառ, ինչպես իր ժողովրդի հավատը:

Իր բարձր կոչման ու պարտականության խորը գիտակցությամբ, նա իր անձը դարձրել է համակ օրհնություն, օծություն, խունկ ու աղոթք:

Ամենաինքնատիպ եկեղեցականներից մեկը, շողջողուն տաղանդ, նուրբ, զգայուն հոգի. նրա կրոնաշունչ, հայրենաշունչ քնարը առողջ է, կենսաթրթիռ, ոգևորիչ, հայիցի:

Նա իր մաքուր հոգու արտափայլումը, անկեղծությունը ի սպաս է դրել հայ հոգիների աղնվացման: Մարգարեական տեսլապաշտությամբ զգում է Աստված և ձգտում է այն կենդանի, շնչող, իրականություն դարձնել մարդկանց որդիների կյանքում: «Ես յանբծութեան իմում գնացի», ամեն տեղ և ամեն ինչում մաքուր, սուրբ, ինչպես գիտեն լինել աստվածության, գեղեցկության, լույսի մոտ կանգնած երջանիկ հոգիները:

Մեծ աղոթող է նա, Նարեկացու տիպի: Աղոթքի թելերով նրա հոգին կապվում է Աստծուն: Հավատում է խորապես ու ապրում ինչ որ քարոզում է: Հակասություն չկա նրա խոսքի ու գործի միջև: Նրա կյանքը ապրված քարոզ է, քարոզը՝ մարմին առած կյանք: Նրա քարոզները լոկ սուրբգրական պատմումներ չեն, այլ սրբազան քնարերգություն, որով ունկնդիրը տարվում է դեպի հավիտենական ճշմարտության ոլորտները:

Որքան կրակ, բանաստեղծություն, հավատ կա նրա փոքր մարմնի մեջ: Կարծես մի անկեղ մորենի է, վառվում է, լուսա-

վորում, բայց չի հատնում, չի հանգում: Նա ապրել է այդ տկար մարմնի մեջ 85 տարիներ: Իբրև կենսափիլիսոփայական խորիմաստ ու լայն ընդհանրացումներ, նա օգտագործել է ժողովրդական դարձվածներ, առակներ, ոճեր, իր սղջ ստեղծագործության մեջ:

Նրա կրոնական գրականությունը, քարոզները, ազգային շնչով դասախոսությունները, նրա հարազատ ու խաղաղ հոգու, իղձերի, երազների, ձգտումների արտահայտություններն են: Նա խոսքի կախարհական վարպետ էր: Իր քարոզներում նա հասել է գեղարվեստական խոսքի կատարելության: Այդ հրեղեն լեզվով նա լեզու է տվել նույնիսկ մեր Հայրենիքի քարերին, ջրերին, դեփյտտին: Նրա խոսքի մեջ զգում ես հայոց մեծասքանչ լեզվի գեղեցկությունը, բանաստեղծությունը: Նա խոսում է և՛ պատկերավոր, և՛ կրքոտ, որովհետև նրա խոսքը չի բխում գրքերից, այլ սեփական համոզմունքներից, սրտից:

Նրա եկեղեցական ժառանգության մեջ վառ, գեղարվեստական պատմումներով հայ ժողովրդի մտքի ու հոգու հարազատ արտահայտությամբ, արտացոլվում է մեր ժողովրդի բարոյական հասկացողությունը, նրա աշխարհազգացողությունը, երջանիկ ապագայի վառ հույսը, հայրենասիրությունը, մեր ժողովրդի մարդասիրությունը, աշխատասիրությունը, լավատեսությունը:

Հայ ժողովուրդն իր այս հարազատ ու սիրելի զավակի մեջ ողջունել է հավատի, նվիրման, հայ մշակույթի անխարդախ ծառայության նվիրված մարդու կերպարը: Եվ այս առաքինությունները նրան տվել են անսպառ կտրով ու կամք, պայծառություն՝ իր մտքին, պերճախոսություն՝ իր լեզվին, գրավչություն՝ իր անձին, պատկառաղղու հեղինակություն՝ իր դիրքին:

«Մշակ առանց ամօթոյ»:

Թող նրա սուրբ հոգին անշեջ մնա Լուսավորչի կանթեղի նման Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու կամարի տակ:

Խո՛ւնկ ու արցո՛ւնք անթառամ հիշատակիդ, Վեհափա՛ռ:

